

Дрокіна Н.І., к.е.н.;
Дарчук В.Г., к.е.н., доц.
Державний університет
телекомунікацій

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ РИНКУ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

У статті розглянуто тенденції розвитку глобального ринку телекомунікаційних послуг. Розраховано індекс динаміки ринків телекомунікаційних послуг у світі та в Україні за період 2015-2019 рр. На основі аналізу динаміки розвитку українського ринку телекомунікаційних послуг щодо світових і регіональних значень, виділено основні тенденції: стійке зростання телекомунікаційних доходів за останні 10 років; зменшення обсягів ринку фіксованого телефонного зв'язку при одночасному зростанні ринку рухомого зв'язку; відставання від світових і регіональних значень як за відсотком доступу населення до Інтернету; низький, не зіставний зі світовими та регіональними значеннями рівень розвитку ринку мобільного широкосмугового зв'язку. Визначено проблеми розвитку українського ринку телекомунікаційних послуг.

Ключові слова: ринок телекомунікаційних послуг, ринок рухомого зв'язку, ринок фіксованого телефонного зв'язку.

Постановка проблеми. У сучасному світі все більше значення відіграє саме комунікації як між окремими індивідами, так і між різними структурами. Інтернет, мобільний зв'язок, стаціонарні АТС (стаціонарні телефони), широкомовні канали зв'язку – все це лише деякі приклади телекомунікацій, які сьогодні буквально огортають Землю в єдину інформаційну базу. Згідно з даними Global Tech Market Outlook у 2020 році спостерігається зростання світового ринку телекомунікацій на 3% (у порівнянні з 2019 роком, де зростання було на рівні 4,5 %) [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих аспектів ринку телекомунікаційних послуг були присвячені праці таких іноземних та вітчизняних вчених, як: А.В. Бруско [2, с. 154-158], О.І. Дриль [3, с. 215-223], О.А. Мітєєва [4, с. 142-147], Н.В. Ребрікова [5, с.95-102] та інших. Досить багато уваги дослідженню питань розвитку світового ринку телекомунікацій присвячують засоби масової інформації. В Україні ж цією проблемою займається Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації.

Мета статті – систематизація знань щодо потенціалу розвитку ринку телекомунікаційних послуг України.

Виклад основного матеріалу. За результатами аналітики Analysys Mason, у 2020 році **світовий** ринок телекомунікацій очікує значне зниження доходів через пандемію коронавірусу. Доходи операторів зв'язку знизяться на 3,4% в порівнянні з 2019-м і лише в 2021 році можна буде очікувати відновлення зростання на 0,8% [6].

Отже, глобальний ринок телекомунікаційних послуг через підвищення рівнів зрілості його **секторів** демонструє, в основному, негативні темпи приросту доходів за період 2015–2019 рр., тоді як національний – позитивні (у середньому – 7,2%) (рис. 1).

Аналіз динаміки розвитку українського ринку телекомунікаційних послуг щодо світових і регіональних значень дозволяє виділити такі основні тенденції:

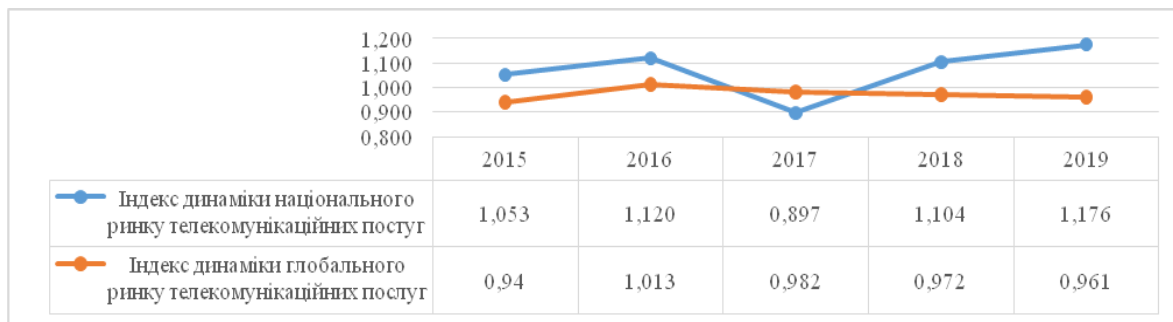

Рис. 1. Індекс динаміки ринків телекомунікаційних послуг у світі та в Україні за період 2015-2019 рр. (розраховано автором на підставі [2, с. 154; 7; 8, с. 57]).

1) стійке зростання телекомунікаційних доходів за 2009-2019 рр. (табл. 1), обсяг (+ майже 11 млрд грн, чи \approx \$413 млн у 2019 р.), темпи приросту яких залишаються недостатніми (+17%) для завоювання суттєвої частки глобального ринку;

Таблиця 1

Доходи від надання послуг зв'язку в Україні за їх видами, 2009-2019 рр.

(складено автором на основі [9; 10])

Послуги зв'язку	Обсяг доходів по роках, млрд грн з ПДВ											2019/ 2009
	2 009	2010	2 011	2012	2 013	2014	2 015	2016	2 017	2018	2 019	
Усього	46,32	47,43	50,28	52,27	52,49	52,43	55,89	61,92	56,21	61,97	72,96	1,58
ТП ¹	42,87	43,61	46,32	47,99	48,1	48,29	50,85	56,97	51,13	56,47	66,42	1,55
ПКП ²	3,45	3,83	4,05	4,28	4,39	4,14	5,04	4,95	5,08	5,5	6,54	1,90

Примітки: 1 – телекомунікаційні послуги; 2 – поштові та кур'єрські послуги

У 2019 році доходи від надання послуг зв'язку склали 72 961 млн грн., в них частка доходів від надання телекомунікаційних послуг склала 91,0 %, а від надання послуг поштового зв'язку та кур'єрських послуг – 9,0 %. Доходи від надання телекомунікаційних послуг і послуг поштового зв'язку та кур'єрських послуг у 2019 році збільшились у порівнянні з 2018 роком і склали 66 422 млн грн та 6 539 млн грн, відповідно. В структурі доходів від надання телекомунікаційних послуг у 2019 році найбільшу частку склали рухомий (мобільний) зв'язок – 63,0 % та фіксований доступ до мережі Інтернет – 17,6%, сумарна частка яких у загальних доходах від надання телекомунікаційних послуг склала 80,6 %.

2) зменшення обсягів ринку фіксованого телефонного зв'язку у 2016–2019 рр. на 3,7% при одночасному зростанні ринку рухомого зв'язку на 12,7% (рис. 2);

Рис. 2. Обсяг ринку телекомунікаційних послуг України за період 2016–2019 рр. у розрізі секторів, млн грн без ПДВ (складено авторами на підставі [10, с. 9, 8, 11])

У 2019 році доходи від надання послуг фіксованого телефонного зв'язку склали 4 606 млн грн, їх питома вага у загальному обсязі доходів від надання телекомунікаційних послуг становила 6,9 %. В структурі доходів від надання послуг фіксованого телефонного зв'язку на кінець 2019 року найбільшу частку – 58,0 % склали доходи від надання послуг місцевого телефонного зв'язку, а частка доходів від надання послуг міжміського телефонного зв'язку складала 12,9 %. У структурі доходів від надання послуг місцевого телефонного зв'язку найбільшу частку – 88,8 % склали доходи від надання послуг міського телефонного зв'язку, частка доходів від надання послуг сільського телефонного зв'язку складала 11,2 %.

За період 2017 – 2019 рр. спостерігалася тенденція щодо зменшення доходів від надання послуг фіксованого телефонного зв'язку, так у 2019 році зазначені доходи зменшились на 3,8 % у порівнянні із минулим роком. Станом на 31.12.2019 кількість ліній фіксованого телефонного зв'язку складала 4 178 тис. од., що на 31,2 %, або на 1 891 тис. од. менше ніж станом на 31.12.2018 (рис.3).

Рис. 3. Кількість абонентів фіксованого телефонного зв'язку (фіксована телефонна лінія) у 2013-2019 рр. (складено автором за даними Державної служби статистики України та [11])

3) незважаючи на прогресивну динаміку доходів на ринку фіксованого Інтернету, відставання від світових і регіональних значень як за відсотком доступу населення до Інтернету (Україна – 58,89; СНД – 62,55; Європа – 82,53), так і за кількістю абонентів фіксованого широкосмугового зв'язку (Україна – 12,42; світ – 14,89; СНД – 19,8; Європа – 31,9) (табл. 2).

За даними, отриманими від операторів, провайдерів телекомунікацій, у 2019 році доходи від надання послуг фіксованого доступу до Інтернету склали 11 688 млн грн, питома вага яких становила 17,6 % в загальному обсязі доходів від надання телекомунікаційних послуг. Основну частину доходів від надання послуг фіксованого доступу до Інтернету склали доходи від використання наземних ліній зв'язку на швидкості не менше ніж 256 Кбіт/с, частка яких на кінець 2019 року становила 95,7 % [11].

Таблиця 2

Порівняльна динаміка абонентів фіксованого широкосмугового зв'язку та населення з доступом в Інтернет: світ, Європа, СНД та Україна, 2009-2019 рр.

(складено автором на основі [11; 12])

Регіон	Рік											2019/ 2009
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
Абоненти фіксованого широкосмугового зв'язку в розрахунку на 100 жителів												
Світ	6,86	7,62	8,55	9,17	9,68	10,10	11,38	12,28	13,32	14,06	14,89	2,17
Європа	21,20	22,80	24,10	25,10	26,20	27,20	28,30	29,30	30,30	30,90	31,90	1,50
СНД	6,50	8,30	9,70	11,70	13,30	14,10	15,40	16,10	17,80	18,50	19,80	3,05
Африка	0,11	0,16	0,19	0,23	0,32	0,38	0,37	0,39	0,38	0,42	0,45	3,98
Азія	4,75	5,47	6,41	7,00	7,42	7,82	9,83	11,08	12,88	13,34	14,39	3,03

Америка	12,99	14,32	15,40	16,27	17,02	17,60	18,47	19,18	20,18	21,22	22,03	1,70
Україна	4,15	6,45	6,96	8,04	8,86	9,31	11,81	12,22	12,55	12,28	12,42	2,99
Населення з доступом до Інтернету, %												
Світ	25,78	29,25	31,84	34,78	37,01	39,11	41,46	44,81	49,04	51,41	53,56	2,08
Європа	59,61	63,17	64,74	67,32	69,44	71,91	72,87	74,94	77,38	80,15	82,53	1,38
СНД	24,33	35,61	41,97	53,26	57,14	59,87	60,61	63,64	66,14	69,92	72,25	2,97
Африка	7,59	9,94	12,20	14,16	16,08	18,13	20,31	22,27	24,84	26,34	28,18	3,71
Азія	19,04	22,64	25,42	27,93	30,61	32,61	34,63	38,27	43,64	46,16	48,38	2,54
Америка	46,35	48,76	51,06	55,18	56,19	58,69	62,99	68,60	72,20	74,56	77,17	1,66
Україна	11,00	17,90	23,30	28,71	35,27	40,95	46,24	48,88	53,00	58,89	62,55	5,69

4) низький, не зіставний зі світовими та регіональними значеннями рівень розвитку ринку мобільного широкосмугового зв'язку (Україна – 46,9; світ – 83; СНД – 85,4; Європа – 34), незважаючи на значне (у 12 разів) його зростання за період 2010-2019 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

Порівняльна динаміка активних абонентів мобільного широкосмугового зв'язку: світ, Європа, СНД та Україна, 2010-2019 рр. (складено автором на основі [12; 13])

Регіон	Рік										2019/ 2010
	2010	2 011	2012	2 013	2014	2 015	2016	2 017	2018	2 019	
Світ	11,5	16,9	21,9	27,4	36,8	45,1	52,2	62,0	70,1	83,0	7,19
Європа	28,7	37,8	46,2	53,1	64,0	71,6	79,8	85,9	90,7	97,4	3,40
СНД	25,7	36,3	41,5	48,6	53,7	60,5	65,3	72,0	77,9	85,4	3,32
Африка	1,7	2,7	5,9	10,5	13,1	19,0	21,8	24,8	30,7	34,0	19,60
Азія	7,3	10,9	14,6	18,7	29,3	37,8	46,5	60,3	70,9	89,0	12,17
Америка	25,4	36,2	46,2	55,5	67,9	78,4	85,1	89,5	94,9	104,4	4,11
Україна	3,9	4,7	5,4	6,7	7,5	8,1	22,6	41,7	45,2	46,9	12,03

Доходи від надання послуг рухомого (мобільного) зв'язку у 2019 році склали 41 868 млн грн., їх питома вага у загальному обсязі доходів від надання телекомунікаційних послуг становила 63,0 %. В структурі доходів від надання послуг рухомого (мобільного) зв'язку найбільшими були частки доходів від послуг доступу до мережі Інтернет – 56,7% та доходів від надання послуг голосової телефонії – 20,6%, сумарна частка яких становила 77,3%.

За період 2017 – 2019 рр. спостерігалася тенденція до збільшення доходів від надання послуг рухомого (мобільного) зв'язку, які у 2019 році збільшились на 20% у порівнянні з 2018 роком. В 2019 році доходи від надання послуг з доступу до мережі Інтернет зросли на 48,1% у порівнянні з 2018 роком і склали 23 750 млн грн. Кількість активних ідентифікаційних телекомунікаційних карток мережі рухомого (мобільного) зв'язку станом на 31.12.2019 склала 54 843 тис. од., що на 1,5% або на 836 тис. од., більше ніж на 31.12.2018 [13].

Таким чином, у ході аналізу українського ринку телекомунікаційних послуг виміряно рівень його розвитку відносно глобальних і регіональних (Європа, СНД) значень; виявлено проблеми; отримані результати дозволили дійти таких висновків:

1. Успішний перехід України до цифрового суспільства безпосередньо пов'язаний з інноваційним розвитком телекомунікацій як передового сектора та динамічного ринку сучасної економіки.

2. Проте український ринок телекомунікаційних послуг характеризується рядом проблем, основними з яких є:

низький, порівняно зі світовими та регіональними значеннями, рівень розвитку широкопasmового (фіксованого/мобільного) сегмента (Україна – 12/47 абонентів на 100 жителів відповідно; світ – 15/83; СНД – 20/85; Європа – 32/97);

відставання за часткою населення з Інтернет доступом (Україна – 62%; СНД – 72%; Європа – 82%);

обмежена цінова доступність послуг (зокрема, розцінки на рухомий зв'язок у 2–4 рази вищі за більшість країн Центрально-Східної Європи, СНД і в 1,5 разу – за світові значення) та негнучка цінова політика (тарифні плани, що нав'язують зайві послуги; підключення контент-послуг без згоди споживачів);

відсутність впливу на розвиток глобального ринку телекомунікаційних послуг (частка України ледве позначена: 0,14% у середньому за 2015–2019 рр.);

недостатній для підключення суттєвої бази нових широкопasmових користувачів рівень розвиненості цифрової інфраструктури, спричинений нестабільністю капітального інвестування в її оновлення, інтенсивність якого нижча за країни, що розвиваються.

Висновки. Таким чином, можна бачити, що протягом останніх чотирьох років в Україні спостерігається тенденція до збільшення доходів від забезпечення послуг мобільного зв'язку та послуг з наданням доступу до мережі Інтернет. Це свідчить про те, що мобільний зв'язок поступово витісняє телефонний фіксований з ринку телекомунікацій. Ринок з надання послуг мобільного зв'язку залишається таким сегментом ринку телекомунікацій, що найінтенсивніше розвивається. Вирішення виділених проблем сприятиме більш динамічному розвитку ринку телекомунікаційних послуг України.

Список використаної літератури

1. Global Tech Market Outlook For 2020 To 2021. Global Markets Settle Into 3% Growth. *Forrester*. URL:<https://www.forrester.com/report/Global+Tech+Market+Outlook+For+2020+To+2021/-/E-RES158255>
2. Бруско А.В. Застосування інструментів маркетингу для підвищення роботи підприємства. *Зб. наук. праць студентів Національного університету кораблебудування*. 2011. № 1. С. 154-158.
3. Дриль О.І. Маркетингові дослідження (на прикладі ринку телекомунікацій). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Логістика». 2008. №633. С. 215–223.
4. Митяева О.А. Методологические аспекты анализа мотивационного профиля потребителя на рынке услуг сотовой связи. *Вестник Российского государственного торгово-экономического университета*. 2011. №4. С. 142-147.
5. Ребрикова Н.В. «Маркетинг-микс» в сфере телекоммуникационных услуг. *Вестник Российского государственного торгово-экономического университета*. 2011. № 2. С. 95–102.
6. Доходы мирового рынка телекоммуникаций в 2020 году снизятся. URL: <https://deps.ua/novosti/novosti-rynka/7997.html>
7. Харченко Н. Динаміка використання інтернет в Україні 2016. URL:<http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=621>
8. Measuring the Information Society Report: Vol. 1, Vol. 2 / ITU. Geneva, 2018. 189 p., 232 p.
9. InternetLiveStats: Інтернет-користувачі по країнах (2019). URL: <http://www.internetlivestats.com/internet-users-by-country/>

10. Звіт про роботу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації за 2019 рік. URL: https://nkrzi.gov.ua/images/upload/142/9088/Prezentatsiia_Zvitu_pro_robotu_NKRZI_za_2019.pdf
11. Deloitte: Технології, медіа та телекомунікації у 2019 році. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/technology-media-andtelecommunications/articles/tmt-predictions.html>
12. Статистика / Міжнародний Союз Електрозв'язку. URL: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics>
13. Річна звітність за 2010–2019 рр. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. URL: <http://nkrzi.gov.ua>

REFERENCES

1. Global Tech Market Outlook For 2020 To 2021. Global Markets Settle Into 3% Growth. *Forrester*. Retrieved from <https://www.forrester.com/report/Global+Tech+Market+Outlook+For+2020+To+2021/-/E-RES158255>
2. Brusko, A.V. (2011). Zastosuvannia instrumentiv marketynhu dlia pidvyschennia roboty pidpriemstva. *Zb. nauk. prats studentiv Natsionalnoho universytetu korablebuduvannia* [The use of marketing tools to improve the work of the enterprise. Coll. Science. works of students of the National University of Shipbuilding]. (1), 154-158.
3. Dryl, O.I. (2008). Marketynhovi doslidzhennia (na prykladi rynku telekomunikatsii) [Marketing research (on the example of the telecommunications market)]. *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*, (633), 215–223.
4. Mityaeva, O.A. (2011). Metodologicheskie aspekty analiza motivatsionnogo profilya potrebitelya na rynku uslug sotovoy svyazi [Methodological aspects of the analysis of the motivational profile of the consumer in the market of cellular communication services]. *Bulletin of the Russian State University of Trade and Economics*, (4), 142-147.
5. Rebrikova, N.V. (2011). «Marketing-miks» v sfere telekommunikatsionnykh uslug [«Marketing mix» in the field of telecommunications services.]. *Bulletin of the Russian State University of Trade and Economics*, (2), 95–102.
6. Dokhody mirovogo rynku telekommunikatsiy v 2020 godu snizyatsya [Revenues of the global telecommunications market in 2020 will decline]. Retrieved from <https://deps.ua/novosti/novosti-rynka/7997.html>
7. Kharchenko, N. (2016). Dynamika vykorystannia internet v Ukraini 2016 [Dynamics of Internet use in Ukraine 2016]. Retrieved from <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=621>
8. Measuring the Information Society Report. (2018). V.1, ITU. Geneva.
9. InternetLiveStats: Internet-korystuvachi po krainakh [InternetLiveStats: Internet users by country] (2019). Retrieved from <http://www.internetlifestats.com/internet-users-by-country/>
10. Zvit pro robotu Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferi zviazku ta informatyzatsii za 2019 rik [Report on the work of the National Commission for State Regulation of Communications and Informatization for 2019]. Retrieved from https://nkrzi.gov.ua/images/upload/142/9088/Prezentatsiia_Zvitu_pro_robotu_NKRZI_za_2019.pdf
11. Deloitte: Tekhnolohii, media ta telekomunikatsii u 2019 rotsi [Deloitte: Technology, Media and Telecommunications in 2019]. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/technology-media-andtelecommunications/articles/tmt-predictions.html>
12. C Statystyka / Mizhnarodnyi Soiuz Elektrosvyazku [Statistics / International Telecommunication Union]. Retrieved from <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics>
13. Richna zvitnist za 2010–2019 rr.. Natsionalna komisiia, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferi zviazku ta informatyzatsii [Annual reporting for 2010-2019. National Commission for State Regulation of Communications and Informatization]. Retrieved from <http://nkrzi.gov.ua>

ДРОКИНА НИНА ИВАНОВНА, ДАРЧУК ВЕРОНИКА ГЕННАДИЕВНА. ПОТЕНЦИАЛ РАЗВИТИЯ РЫНКА ТЕЛЕКОММУНИКАЦИОННЫХ УСЛУГ УКРАИНЫ. В статье рассмотрены тенденции развития глобального рынка телекоммуникационных услуг. Рассчитан индекс динамики рынков телекоммуникационных услуг в мире и в Украине за период 2015-2019 гг. На основе анализа динамики развития украинского рынка телекоммуникационных услуг относительно мировых и региональных значений, выделены основные тенденции: устойчивый рост телекоммуникационных доходов за последние 10 лет; уменьшение объемов рынка фиксированной телефонной связи при одновременном росте рынка мобильной связи; отставание от мировых и региональных значений как по проценту доступа населения к Интернету; низкий, не сопоставимый с мировыми и региональными значениями уровень развития рынка мобильной широкополосной связи. Определены проблемы развития украинского рынка телекоммуникационных услуг.

Ключевые слова: рынок телекоммуникационных услуг, рынок мобильной связи, рынок фиксированной телефонной связи.

DROKINA NINA, DARCHUK VERONIKA. POTENTIAL OF THE TELECOMMUNICATIONS SERVICES MARKET DEVELOPMENT IN UKRAINE. The article considers the tendencies of the telecommunication services global market development. The index of dynamics of telecommunication services markets in the world and in Ukraine for the period 2015-2019 is calculated. Based on the analysis of dynamics of the Ukrainian telecommunication services market development in relation to world and regional values, the main tendencies are highlighted: steady growth of telecommunication incomes for the last 10 years; reduction of the volume of the fixed telephone market with the simultaneous growth of the mobile market; lag behind global and regional values as a percentage of public access to the Internet; low, incomparable with global and regional values, the level of development of the mobile broadband market. Problems of development of the Ukrainian market of telecommunication services are defined.

Key words: telecommunication services market, mobile market, fixed telephone market.